

Максим Лук'янчиков,
концертмейстер кафедри теорії та
методики навчання мистецьких
дисциплін
Бердянського державного
педагогічного університету

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТУВАЛЬНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Педагогічна діяльність сучасного вчителя зумовлена розширенням спектра професійної діяльності, складністю накопичення та обробки навчальної інформації. Це породжує проблеми оптимізації навчально-виховного процесу та необхідність створення ефективних технологій навчання, упровадження у фахову підготовку майбутніх учителів інноваційних підходів: компетентнісного, проєктувального, задачного, інтегрованого, системного та ін. Уведення в навчально-виховний процес вишів цих підходів актуалізує проблему формування у педагога проєктувальних умінь. Саме проєктуванню технологій організації навчально-виховного процесу належить ключова роль в адаптації вищої школи України до сучасних дидактичних вимог. Проєктувальна діяльність створює особливі умови для фахової підготовки майбутнього вчителя [3; 6].

Ефективність формування проєктувальних умінь у майбутнього вчителя музики залежить від сприятливих для цього процесу педагогічних умов. Як зазначає Е. Полат, відповідні умови забезпечують перехід властивостей речей з можливості в дійсність [5]. Умови відображають відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Педагогічні умови є істотним компонентом комплексу об'єктів, їх станів і взаємодій, що забезпечує існування певного явища. Умови є важливим чинником результативності, оскільки вони створюють саме те середовище, у якому досліджувані явища формуються. Ми згодні з думкою В. Андрєєва, що педагогічні умови передбачають цілеспрямований відбір, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення цілей [1].

Під педагогічними умовами формування проєктувальних умінь розуміємо сукупність зовнішніх об'єктивних обставин, що детермінують успішність цього процесу та від яких залежить їх рівень у майбутнього вчителя музики. Зазначимо, що педагогічні умови були визначені, виходячи з теоретичних основ розуміння сутності й структури феномену «проєктувальні уміння майбутнього вчителя музики». Педагогічні умови виокремлено таким чином, щоб вони максимально впливали на всі

компоненти проєктувальної діяльності (особистісний, когнітивний, моделювальний): зміст фахових дисциплін, виробничої практики, методи та форми організації навчальної діяльності, міжпредметні зв'язки, які спрямовані на формування проєктувальних умінь.

Для накопичення достатньої кількості об'єктивних і достовірних даних з питань створення сприятливих умов для формування проєктувальних умінь ми розробили діагностичний інструментарій. Він спрямований на визначення педагогічних цілей, отримання нової інформації про те, як поліпшити якість формування проєктувальних умінь; посилення контрольно-оцінної функції діяльності педагога. Діагностика дає диференційоване знання про об'єкт дослідження. Такий підхід припускає прийняття рішень, які є найбільш складними й менш розробленими на момент педагогічної діагностики. Діагностичний інструментарій складається з алгоритмів і процедур прийняття рішень, відповідних методичних рекомендацій для всіх учасників педагогічного процесу. Педагогічна діагностика допоможе виявити якість навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів музики, причини її успіхів або невдач.

Діагностика має також велике значення для виявлення зворотного зв'язку. Діагностичні дані про рівні сформованості проєктувальних умінь на кожному визначеному етапі є основною інформацією для аналізу попереднього педагогічного досвіду та конструювання подальшого педагогічного процесу. Діагностика дає можливість одержати необхідну інформацію про перебіг і результати навчально-пізнавальної діяльності студентів. Вона забезпечує основні етапи керування останньою [3].

У нашому дослідженні було використано три рівні діагностики: компонентний, структурний та системний. На першому рівні досліджували окремі компоненти складної самостійної автономної структурної частини педагогічного процесу. На рівні структурної діагностики проводився аналіз результатів компонентної діагностики й складався відповідний діагностичний висновок з кожної структурної частини. На рівні системної діагностики проводився аналіз отриманих результатів структурної діагностики, складався науково обґрунтований висновок, що характеризує: наявність у певній групі педагогічних умов; функціонування педагогічної системи в часі; внутрішні та зовнішні зв'язки педагогічної системи; перспективи навчального процесу; доцільність обраних шляхів досягнення навчальних цілей.

Рівень системної діагностики дозволить не тільки виявити основні зв'язки всередині навчального процесу, а й прогнозувати, описувати зміни, що можуть відбутися в майбутньому. Щоб відбувався розвиток, необхідно максимально співвідносити пізнавальні завдання з можливостями кожного студента. Психологічні дослідження, праці в галузі психології спеціальних та загальних інтелектуальних здібностей підтверджують необхідність організації багатовимірного дослідження

суб'єкта учіння, яке має не одноразовий, а тривалий (систематичний) характер, перш ніж будуть зроблені висновки про рівень його розвитку, а тим більше перспективний прогноз.

Діагностичний інструментарій щодо вивчення особливостей реалізації педагогічних умов складався із різних методів, які давали можливість отримати достовірну та об'єктивну інформацію про рівень впливу педагогічних умов на формування проєктувальних умінь у майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки [4]. Так, педагогічну умову «Зміст фахових дисциплін, навчальної та виробничої практик, спрямований на впровадження проєктувальних умінь» досліджували за допомогою таких методів: аналіз змісту робочих програм фахових дисциплін; аналіз змісту програм навчальних і виробничих практик; опитувальник для викладачів «Педагогічні умови формування проєктувальних умінь у майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки».

Наступну педагогічну умову «Методи, форми організації навчальної діяльності, що спрямовані на формування проєктувальних умінь» виявляли за допомогою таких методів: спостереження на навчальних індивідуальних та групових заняттях у вищій школі; опитувальник для викладачів «Методи і форми організації навчальної діяльності, що спрямовані на формування проєктувальних умінь». Інформацію про педагогічну умову «Міжпредметні зв'язки для формування проєктувальних умінь під час викладання фахових дисциплін» отримали під час аналізу навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін.

Схарактеризуємо методи, які були використані під час дослідження. Так, метод аналізу документів дає можливість зафіксувати рівень планування роботи зі створення та забезпечення означених умов у робочих програмах навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки (нормативної та варіативної частини) й програмах виробничих практик. Використовуючи цей метод, ми виходили з положення про те, що програми – це нормативні документи, у яких відображаються цілі, завдання, теми підготовки майбутніх фахівців. Для конкретизації процедури проведення аналізу програм була розроблена критеріальна система їх оцінювання. Аналіз програм на основі карти дає можливість систематизувати та узагальнити отримані дані. Класифікація цілей, завдань, тем щодо формування проєктувальних умінь здійснювали за такими параметрами: чітко сформульовано декілька; одна чітко сформульована; відсутні. Важливим було встановити, чи існує зв'язок між завданнями та темами, відповідність між їх змістом. Кількісний аналіз здійснювали за допомогою балів.

Для виявлення спрямованості змісту фахових дисциплін на формування проєктувальних умінь у процесі фахової підготовки ми вважали доцільним використати опитувальник для викладачів «Педагогічні умови формування проєктувальних умінь у майбутнього

вчителя музики в процесі фахової підготовки». Опитувальник складався з 13 запитань, три із яких давали можливість зробити висновок про наповнення змісту програм навчальних дисциплін, три – змісту програм практик, шість – на формування проєктувальних умінь під час проведення занять. Процедура оцінювання відповідей викладачів полягала в кількісному та якісному аналізі одержаних даних. Під час аналізу вираховувалася кількість відповідей, встановлювалася періодичність планування завдань, тем, визначалася доцільність і змістовність прикладів. Результати співвідносилися з аналізом програм навчальних дисциплін і виробничих практик.

У зв'язку з тим, що програми не давали можливість проаналізувати методи, форми, що спрямовані на формування проєктувальних умінь, ми значну увагу надали спостереженням за навчальними заняттями. Для об'єктивності фіксації результатів нами була розроблена орієнтовна карта спостережень, у якій відображалися основні параметри оцінки особливостей використання методів та форм спрямованих на формування проєктувальних умінь у майбутнього вчителя музики під час фахової підготовки.

Для отримання додаткової інформації про відбір викладачем оптимальної сукупності методів і форм організації навчальної діяльності, ми використовували опитувальник «Методи і форми організації навчальної діяльності, що спрямовані на формування проєктувальних умінь». Опитувальник для викладачів передбачав отримання розгорнутих відповідей на запитання такого змісту: «Які методи, форми, що спрямовані на формування проєктувальних умінь, Ви використовуєте під час викладання фахових дисциплін?». Також педагогам необхідно було обґрунтувати їх вплив на ефективність формування цих умінь. Усього опитувальник налічував п'ять запитань. Обов'язковою умовою опитувальника було наведення прикладів з досвіду та обґрунтування власної думки.

Для виявлення міжпредметних зв'язків у фахових дисциплінах ми використали аналіз методичного забезпечення фахових дисциплін. Для аналізу було відібрано навчально-методичні матеріали таких дисциплін: «Основний музичний інструмент», «Методика музичного виховання», «Аналіз музичних творів», «Основний музичний інструмент», «Історія зарубіжної музики», «Хорове диригування» та ін. Метою аналізу було виявити спільні цілі, завдання, теми щодо формування проєктувальних умінь.

Педагогічна практика є важливою складовою фахової підготовки та відіграє суттєву роль у формуванні проєктувальних умінь, оскільки актуалізує необхідність їх застосування в розв'язанні практичних завдань, сприяє набуттю відповідного досвіду. Тому нашим завданням було визначити спрямованість змісту навчальної та виробничої практик на формування проєктувальних умінь у майбутніх учителів музики.

Зауважимо, що оскільки в програмах навчальних дисциплін не зазначені методи та форми навчання до кожної теми, основним способом встановлення особливостей досліджуваної умови було проведення стандартизованих вибіркового спостережень.

Спрямованість змісту фахових дисциплін, навчальної та виробничої практик на формування проєктувальних умінь характеризували за такими рівнями впливу: високий – чітко визначені мета і завдання формування проєктувальних умінь у фахових дисциплінах, навчальній та виробничій практиках; достатній – опосередковано визначені мета і завдання формування проєктувальних умінь у фахових дисциплінах, навчальній та виробничій практиках; середній – епізодично передбачені завдання з формування проєктувальних умінь у фахові дисципліни, навчальну та виробничу практики; низький – відсутні цілі та завдання з формування проєктувальних умінь у фахових дисциплінах, навчальній і виробничій практиках.

Відбір форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності, що спрямовані на формування проєктувальних умінь досліджували за такими рівнями: високий – оптимальний вибір різноманітних форм і методів навчання, розроблення різних видів і типів проєктів студентами; достатній – епізодичне використання інтерактивних методів навчання в поєднанні з традиційними; епізодичне створення навчальних проєктів студентами; середній – застосування переважно традиційних методів та форм організації навчання; участь у проєктах, розроблених викладачами; низький – застосування переважно пасивних методів, форм організації навчання, участь у проєктах не передбачається.

Використання міжпредметних зв'язків для формування проєктувальних умінь під час викладання фахових дисциплін вивчали за такими рівнями: високий – простежується логіка в змісті споріднених завдань, тем у різних фахових дисциплінах; достатній – є незначні повтори у змісті споріднених завдань, тем у різних фахових дисциплінах; середній – безсистемність споріднених завдань, тем у різних фахових дисциплінах, зміст споріднених тем переважно дублюються; низький – споріднені теми мають ідентичний зміст.

Вивчення організації педагогічних умов дасть можливість виявити необхідність впровадження функціональної моделі формування проєктувальних умінь у майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Основы профессионального творчества: Введение в ТРИЗ : [конспект лекций] / В. И. Андреев ; [ред. М. М. Зиновкина]. – М. : МГИУ, 2004. – 64 с.
2. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении : О коллективном способе учебной работы : кн. для учителя / В. К. Дьяченко. – М. : Просвещение, 1991. – 192 с.

3. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Лук'янчиков М. І. Основи проєктувальної діяльності майбутнього вчителя музики : [навч.-метод. посібник] / М. І. Лук'янчиков. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. – 298 с.
5. Полат Е. С. Метод проєктов: история и теория вопроса / Е.С. Полат // Школьные технологии. – 2006. – № 6. – С. 43–47.
6. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 349 с.